

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Тіл-ұлттың жаны

ЖАРИЯЛАНДЫ
04.05.2024СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/152862/

«ТІЛ-ҰЛТТЫҢ ЖАНЫ»

Аңдатпа

Тіл тарихы халықтың тарихымен тығыз байланысты. Білім, дәстүр мен құндылықтар Ұрпақтар арқылы тіл арқылы беріледі. Ол белгілі бір адамдар тобының жеке басы мен мүшелігінің символына айналады. Тілдік ерекшеліктер әр елдің ұлттық дәмі мен ерекше мәдениетін көрсетеді. Мақалада тіл адамзаттың ең басты құндылығы жөнінде, оның адамның жан дүниесіне деген жақындастығы айқындалған.

Кілт сөздер: тіл, ұлт жаны, түркітілдес тіл, ана тілі, сана.

Әлемде 6000-нан астам тіл бар. Олардың барлығы біреудің туыстары. Ана тілі-жүректен шыққан тіл. Бұл әлемді қабылдау мен түсіндірудің бір түрі. Бұл жоғары күштермен байланыс арнасы. Ана тілі-халықтың жаны және оны безендіру күші.

Қазақ халқы тамыры ежелгі дәуірден бастау алатын тілде сөйлейді. Көптеген ғасырлар бұрын түркі елдері өздерінің тілдік әлемін құра бастады және біз бұл әлемді бүгінде түркітілдес тілдер деп атаймыз.

Тіл-адамзаттың басты құндылықтарының бірі. Бұл адамдарға бір-бірін түсінуге, бірлесіп жұмыс істеуге, жинақталған тәжірибе мен біліммен алмасуға көмектеседі. Біздің ата-бабаларымыз ана тілін құрметтеп, бағалады. Тіл-адамның таңғажайып сыйы, қарым-қатынастың ең керемет құралы. Тіл арқылы біз махаббат, жақсылық, қайғы, реніш және бақыт сияқты сөздерді түсінеміз және сезінеміз. Тіл ойдың, сезімнің, тәжірибенің, махаббат пен жеккөрушіліктің, жақсылық пен жамандықтың барлық байлығын сақтайды.

Бұл өмірде біз бәрін жоғалтуымыз мүмкін — жер, ерік, мүлік, бірақ тіл, халықтың жаны сақталған кезде тірі халық болып қала береді. Егер Ұлтты сақтағыңыз келсе-тілді сақтаңыз. Алайда, кейбір адамдар күнделікті өмірде жаргонмен сөйлеседі, оның көп бөлігі шетелдік немесе «халықаралық» сөздер. Қазір ағылшын сөздерінің үстемдігі байқалады. Тіпті қолданыстағы «жергілікті» сәйкестіктер ауыстырылады.

Біз әлемнің сөзбен жасалғанын және оның барлық бөліктері жеке сөздердің көрінісі екенін ұмыта бастаймыз. Қазіргі тілдер объективті әлем ұғымын басып шығару арқылы жүзеге асады. Кез – келген тілді құрайтын сөздер-бұл рухани айтылуы оны өмірге әкелуге көмектесетін психикалық энергияны тудыратын формулалар екенін ұмытпауымыз керек.

Кез — келген мемлекеттің азаматы, ең алдымен, ата-бабаларының мәдени мұрасын білетін, сүйетін және бағалайтын, бей-жай қарамайтын адам. Бұл әр ұлттың мәдени мұрасы болып табылатын тіл. Тіл-өз тағдыры бар бүкіл әлем. Тіл-халықтың тірі жаны, оның азабы, жады, қазынасы. Егер біз ана тілімізді ұмытсақ-ұлттық қадір-қасиетімізді жоғалтамыз. Адам өзінің туған күнінен бастап осы әлеммен байланысқа түсіп, адам санасын дамыту үшін қажет нәрсенің бәрін тіл арқылы алады.

Сананың өзгеруімен тіл де белгілі бір дәрежеде өзгереді-ең алдымен лексика, фонетика, фразеологизмдерде және тіпті тіл грамматикасында өзгерістер болуы мүмкін. Бірақ сана тілге ғана емес, керісінше де әсер етеді. Тіл мен сана-бұл өзара шартталған факторлар. Сондай-ақ, әрбір ұлттық тіл белгілі бір ойлау түрін бейнелейтінін және өз кезегінде осы халықтың өкілдерінде белгілі бір сипатты, уақыт өте келе және осы тілді ұзақ уақыт қолданатын шетелдіктерге таралатын ойлау түрін қалыптастыратынын ескеру қажет.

Тіл тек қарым-қатынас құралы ғана емес, сонымен бірге рухани тұлға. Бұл әр ұлтқа тән этникалық категория. Кез-келген адам ғасырлар бойы, мыңжылдықтар бойы үздіксіз, тұрақты түрде жасалады. Ол, адамзат сияқты, өте қартайған. Бұл дүниеде ешкім тілдің қанша жаста екенін айта алмайды.

Тіл – әр тамшы сөз болатын үлкен өзенге ұқсайды. Тілдің шығу тегі бізді ескі күндерге қайтарады, мысалы бір, екі, үш, аяқ, қол деген сияқты сөздер әр түркітілдес тілде әртүрлі айтылады, бірақ кез-келген қазақ адам оларды естігенде әрқайсысының мағынасын түсінеді.

Соңғы жиырма жылда қазақ тіліне он мыңнан астам шетелдік сөздер енген. Әрине, кез-келген елдің тілі жаңарып, жақсы неологизмдер алуы керек деп ешкім дауласпайды, бірақ бәрінде ақылға қонымды шара болуы керек. Қазіргі Қазақстанда бұл шара сақталмайды, біздің әдемі тіліміз түсініксіз шетелдік сөздермен ғана емес, сонымен бірге түрме лексикасы мен орыс тілімен де бітеліп қалады. Теледидар, радио, кино, баспа, тіпті театр бізге орыс тіліндегі пародияны ұсынады.

Ана тілі адамның тұлға және азамат ретінде қалыптасуы мен дамуының кілті ғана емес, сонымен қатар басқа мектеп және ғылыми пәндерді оқытудың тиімді құралы болып табылады. Қазақ тілінде әрдайым лексикалық көлем, грамматикалық жетілу, көркемдік экспрессивтілік және т. б. сияқты критерийлер бойынша олардың біреуін мемлекет ретінде таңдау негізінде әр түрлі тілдерді салыстыруға үзілді-кесілді қарсы

болды. Әр тілде халықтық пафос, әзіл, философия, тарихи, рухани және этикалық жүктеме, фонетика, стилистикалық және лексикалық ерекшеліктердің өзіндік ерекше сүйкімділігі бар. Тілдің өзіндік ерекшелігі-бұл халықтың өзіндік ерекшелігі мен бірегейлігі, оның тарихи жолының бірегейлігі, оның рухы мен мәдениетінің мазмұны

Әр түрлі тілдерде сөйлейтін адамдар махаббат пен өзара көмектің әмбебап тілін біртұтас адам отбасына біріктіреді. Барлығына түсінікті бұл махаббат тілі адамдарға өзіншілдіктен жоғары көтерілуге көмектеседі - әлемдегі барлық соғыстар мен жойылулардың қайнар көзі.

Жоғарыда айтылғандай, бұл адамның лексикасы да, ол қолданатын сөздердің мағынасы да сана деңгейіне байланысты. Адам сөздерді таңдайды, оларды өз ойын дәлірек білдіру үшін таңдайды, осылайша өзінің микро әлемін, ғаламын жасайды. Адамның сана деңгейі неғұрлым жоғары болса, ол сөздерді таңдауға соғұрлым жауапты болады. Сондықтан, егер біз шынымен ақылды, білімді және мәдениетті адам болғымыз келсе, біз әрқашан өз тілімізді аударуымыз керек. Дұрыс, дәл және үнемді сөйлеу керек.

Ұлттың тілі-оның бүкіл рухани өмірінің өшпес және өлмейтін түсі, сананың көрсеткіші. Тілде халық рухының шығармашылық күші бейнеленген. Мұнда Отанның аспаны, оның өрісі мен таулары, аңғарлары мен ормандары бар. Ой мен сезімге толы туған табиғаттың дауысы өмірге келеді және бүкіл елде туған әуендерімен ұшады. Алайда, халық тілінің тереңдігінде туған өлкенің табиғаты ғана емес, сонымен бірге халықтың рухани өмірінің тарихы да көрініс табады. Ұрпақтар өзгеруде, бірақ олардың шығармашылық жұмысының жемістері ұрпақтарға мұра ретінде тілде қалады. Тіл арқылы біз өз халқымыздың тарихы, діні, аталарымыз бен арғы аталарымыз қамқорлықпен сақтаған көзқарастары туралы мұқият білім аламыз.

Кез - келген тіл-бұл қазіргі мен өткенді, ескірген және болашақ ұрпақты тұтастыққа біріктіретін жіп. Егер тіл жоғалып кетсе, адамдар да жоғалады. Халық даналығы: сіз халықтан бәрін алып қойсаңыз — ол бәрін қайтара алады, ал егер сіз тілді алып қойсаңыз — оны ешкім қайтара алмайды. Ұлт жаңа Отан құра алады, бірақ ешкім ешқашан тілді жасай алмайды.

Адамдардың санасында ұлт көбінесе оның тілімен байланысты. Тіл-бұл халық үшін оның ұлттық ерекшеліктерін көрсететін өте маңызды құбылыс.

Тіл - халықтың жаны деп айтуға болады, сондықтан оны ешқашан ұмытпау керек. Бұл жансыз адамдар өмір сүре ала ма? Әрине, жоқ! Ана тілін жоғалтқаннан кейін ұлт баяу жоғалып, басқа ұлттармен араласып, ақыр соңында одан ештеңе қалмайды. Тілде мұндай маңызды нәрсе бар сияқты? Бұл адамдар сөйлесе алатын сөздер мен сөз тіркестері ғана. Бірақ бұл тек бір қарағанда. Шын мәнінде, тіл ұлттық бірегейлік қалыптасатын іргетас болып табылады. Тіл-халықтың байланыстырушы буыны, онда ең маңызды рәміздер сақталады, онда адамның жүрегіне түсінікті және қымбат нәрсенің

бәрі бар. Халық өз тіліне немқұрайлы қараса, оны ұмытып кетсе, ұлттың тұтастығы зардап шегеді, бұл адамдарды байланыстырған нәрселердің көпшілігі жоғалады.

Санамызда біз тілдің отбасымен, ата-бабаларымен, туған ошағының жылулығымен байланысын көреміз. Онда халықтың даналығы, оның мәдениеті мен мінезі бейнеленген. Бұл халық әзілінің қоймасы. Бұл әр халықтың дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарының қоймасы. Тіл ұлттың дүниетанымын білдіреді. Халық мәдениетінің негізгі бөлігі дәл тілде пайда болады.

Тіл — адам ойының ең күшті және ерекше құралдарының бірі. Бұл қарым-қатынас құралы ғана емес, сонымен бірге халықтың мәдени мұрасы мен жан дүниесін бейнелейді. Әр тілдің өзіндік тарихы, ерекшеліктері мен нюанстары бар, бұл оны ерекше етеді.

Тіл адамдарға бір-бірімен байланысуға, бір-бірін түсінуге және ақпарат алмасуға мүмкіндік береді. Ол өзара түсіністікті қалыптастыруға ықпал етеді және әртүрлі қызмет салаларының дамуына ықпал етеді. Тілсіз ғылыми және техникалық даму, мәдени байыту және әлеуметтік прогресс мүмкін емес.

Әр тілдің өзіндік сипаты мен өзіндік ерекшеліктері бар. Мысалы, кейбір тілдер күрделі сезімдер мен эмоцияларды жеткізуге мүмкіндік беретін эмоционалды экспрессивтілікке бай. Басқа тілдерде әлемді дәл және айқын сипаттауға және түсінуге мүмкіндік беретін бай сөздік қоры бар. Сондай-ақ, тіл әр халықтың дүниетанымы мен мәдени құндылықтарының ерекшеліктерін көрсете алады.

Алайда, тіл статикалық емес және қоғаммен үнемі дамып отырады, оның құрылымы мен өмір салтындағы өзгерістерді көрсетеді. Технологиялық және әлеуметтік прогресс нәтижесінде жаңа сөздер мен өрнектер пайда болады. Бұл жағдайда ескі сөздер мен мағыналар жоғалуы немесе өзгеруі мүмкін. Осылайша, тіл әрқашан өзекті шындық пен әлеуметтік даму динамикасын көрсетеді.

Тіл-біздің мәдениетіміз бен ұлттық қазынамыздың ажырамас бөлігі. Ол құндылықтар мен білімді ұрпақтан-ұрпаққа сақтайды және жеткізеді. Сондықтан тіліңізді сақтау және дамыту, оны күнделікті өмірде үйрену және пайдалану маңызды. Ана тілін білу бізге өзімізді, отандастарымызды және басқа халықтарды жақсы түсінуге және қабылдауға көмектеседі.

Әлемнің барлық халықтарының өз тілінде көрінетін өз жаны бар. Бұл жанды білу және түсіну мәдениетаралық қарым-қатынас пен өзара әрекеттесудің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл әр халықтың мәдени айырмашылықтары мен бірегейлігін түсіну мен түсінудің кілті болып табылатын тіл.

Ұлттық тіл туралы әңгімені аяқтай отырып, әлемдік тарихтың белгілі дәлелдерін еске түсірейік, егер сіз оны жоя бастасаңыз, онда осы тілде сөйлейтін халық азғындап,

жойыла бастайды: бұл халықтың өкілдері уақыт өте келе тілдерін қолдана бастайтын халықтың бір бөлігіне айнала бастайды.

Осылайша, тіл тек қарым-қатынас құралы ғана емес, халықтың жаны. Ол ұлттық тәжірибені, құндылықтар мен сәйкестікті байланыстырады, көрсетеді және жеткізеді. Өз тіліңізді бағалау және сақтау, одан халықтың сұлулығын, даналығы мен күшін іздеу маңызды. Тілді құрметпен және сүйіспеншілікпен қолдана отырып, біз халықтың жанын еркін білдіруге және одан әрі дамытуға мүмкіндік береміз.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.